

alapján valamilyen festése is volt. A templom legkésőbbi formájában 11 m hosszú hajóval rendelkezett, a teregyüttes belső szélessége legalább 10–11 m, de ha szimmetriával számolunk, 13–14 m. Miután a délnyugati és északnyugati területről semmit sem ismerünk, e feltételezések cáfolata, vagy bizonyítása további kutatást igényel.

A leletanyag a két említett tárgyon kívül nagyrészt szórvány antropológiai anyag, kevés kerámia és vasszög, téglatöredékek, vakolatdarabok. A Kubinyi Ferenc Múzeum régészeti gyűjteményébe került – 179. gyarapodási számon.

Munkatársak: Parditka Györgyi és Farkas Zsuzsanna régészhallgatók.

MAJCHER TAMÁS

176. Ludas, Varjú-dűlő

(Heves megye) U, R, B, V, LT, Ge, Sza, H

A részletes tanulmányt lásd az 5. oldalon!

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

177. Madocsa, Kormó (Kormód-pusztá)

(Tolna megye) Kő.

A lelőhelyet a Dunakönlődről Madocsára vezető országút D-i oldalán fekvő két kiemelkedésen azonosította Szabó Géza és Szécsi Attila. Leírásuk szerint a nyugatabbi dombon, néhány középkori téglá mellett kevés embercsonttöredéket találtak. 2002 őszén megismételt, célzott terepbejárásaim során sem középkori téglát, sem embercsontot nem sikerült megfigyelni a lelőhelyen, a dűlőút közelében csoportosuló téglák újkori döngkút maradványait jelölik.

K. NÉMETH ANDRÁS

178. Magyarszék, templom

(Baranya megye) Á, Kk

2002 júliusában gázvezetékárókban tapasztalt jelenségek nyomán egy 6×5 m méretű szelvényben kezdtünk megelőző feltárást.

Bizonytalan újkori, alatta középkori omladékréteget leltünk. A szelvényben az újkori omladékréteg alatt egy 25–30 cm vastag késő középkori réteget dokumentáltunk. Benne nagyszámú embercsont, koporsókapocs, 13–16. századi kerámia, közvetlenül alatta pedig egy késő középkori lengyel ezüstpénz (III. Zsigmond poltura), amit 1614–1628 közötti években vertek (V. Székely György meghatározása) került elő. E réteg alatt egy 70–120 cm vastag, barna agyagos kevert réteg következett, amelyben 13–15. századi kerámiát, középkori sarkantyút, vaskést, koporsószegeket találtunk. Ez alatt egy középkori gyereksírt bontottunk ki, a mai felszíntől számított mélysége 170–190 cm. A gyereket koporsószegekkel összefogott koporsóban temették el. Az egyik koporsószegezen famaradványokat találtunk. A 2. szel-

vény DNy-i sarkában egy késő Árpád-kori beásás nyoma került elő a mai felszíntől számított 170–180 cm mélységben.

A feltárást során bebizonyosodott, hogy a jelenlegi templom középkori előzményét találtuk meg. Bár nem sikerült a jelenlegi templom előtti egyházas hely pontos rögzítése, valamint falmaradványokat, alapozó árkot sem leltünk, azonban az egykori templomot jelzi az elplanírozott omladékréteg, a templom körüli temetőből származó sok embercsont és feltehetően az egyetlen ép sír. Valószínű, hogy a középkori templom alapjait az 1758-ban épült templom tereprendezésekor és építéskor pusztíthatták el. A legalsó rétegben Árpád-kori réteg (település?) nyomaira bukkantunk.

GALLINA ZSOLT

179. Martonyi, volt háromhegyi pálos templom- és kolostorrom

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kő

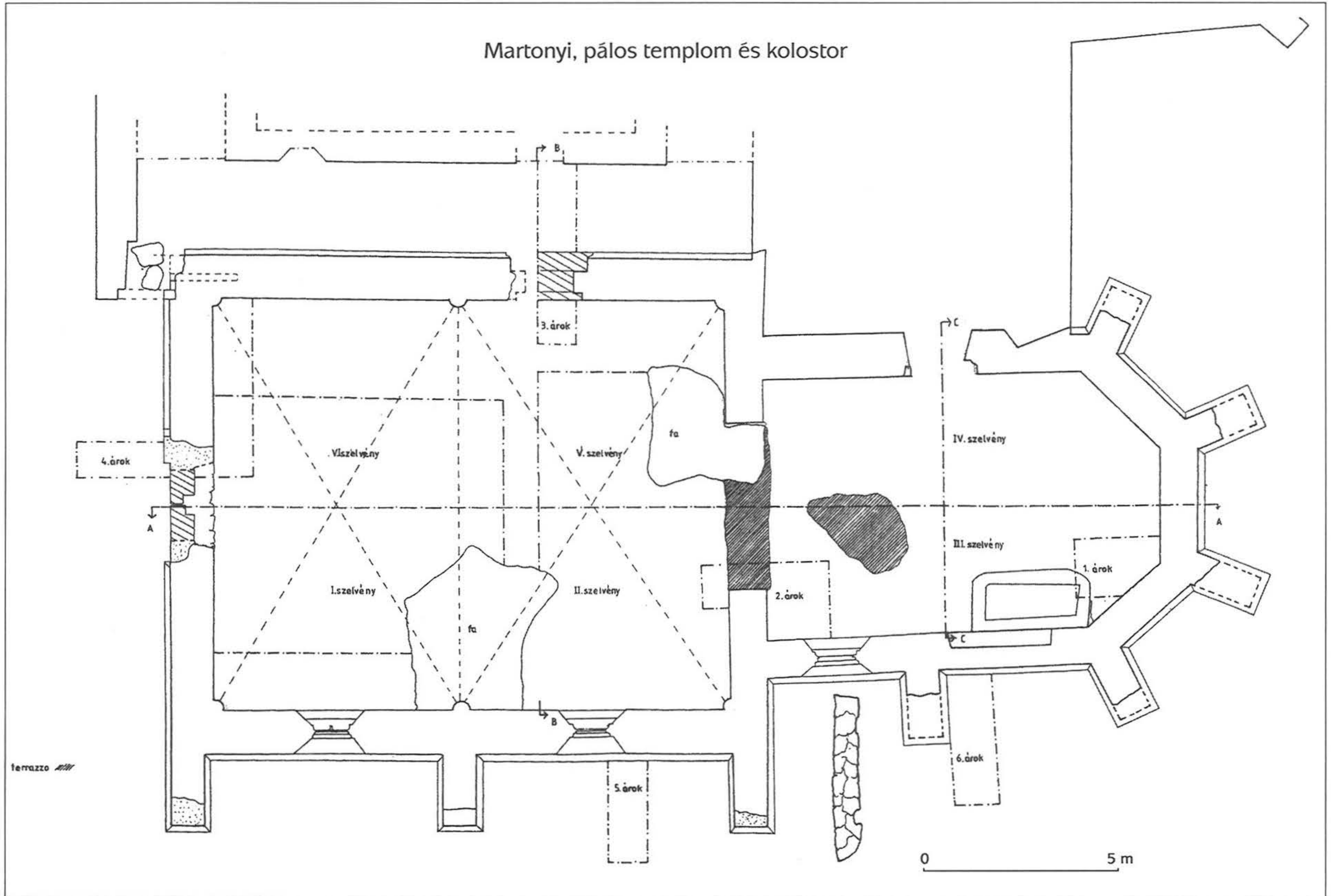
A falu felett, a hegyek között felépült kolostort 1341-ben alapították a Tekesfiak. Pusztulása feltehetően a 16. század közepe táján következett be. A kolostoregyüttesből meglepően kevés pusztult el, ami elsősorban a településektől való jelentős távolságának köszönhető.

1998-ban és 2000-ben a régészeti kutatás során a poligonális szentélyzáródású templom közvetlen környezetében húzódó feltöltést távolítottuk el, melynek eredményeként nemcsak a lábazati párkányok váltak látathatóvá, hanem a szentély, a sekrestye és a káptalantere – omlással betemetett és eltakart – K-i, illetve D-i falainak külső síkjai is. A munkálatok során sikerült meghatározni a támpillérek méreteit és formáit. Kutatóárkainkkal tisztáztuk a különböző (belső és külső) szintviszonyokat és azok egymáshoz való viszonyát. Végezetül, a kerengő D-i, templomhoz csatlakozó folyosójának kitisztításával lehetővé vált a templom alaprajzi elrendezésének aránylag pontos rögzítése. Az előkerült kőfaragványok a hajó és a szentély boltozatával, a templom fő- és lábazati párkányával, továbbá az ablak- és ajtónyílásokkal kapcsolatos ismereteinket bővítették.

A 2002. évi régészeti kutatás célja a templombelsőben lévő vastag, nagyrészt köves omlásréteg eltávolítása volt. Minderre a templom (hajójának lefedését is magába foglaló) állagmegóvási munkálatait megelőzően kellett sort keríteni, hiszen joggal remélhettük, hogy az omlásban rejtőző kőfaragványok további – a helyreállítást is befolyásoló – adatokat szolgáltathatnak a boltozatok, a párkányok, a támpillérek és nem utolsósorban az ablak- és ajtónyílások kőkereteinek pontos formai meghatározásához. Mindemellett céljaink között szerepelt a templom járószintjeinek nagyobb felületen történő feltárása, valamint a szentély É-i falához csatlakozó sekrestyében lévő omlás kiemelése is.

A templom hajójában négy, míg a szentélyben két szelvényt tűztünk ki. A sekrestye területét egyetlen szelvényel kívántuk feltárni, azonban idő hiányában nem

Martonyi, pálos templom és kolostor

tudtuk befejezni. A szelvények feltárásának sorrendjét oly módon állapítottuk meg, hogy a templom K-Ny-i, illetve É-D-i tengelyében három – a terület rétegvizonyait híven tükröző és tanulmányozható – metszettel jöhessen létre.

A templombelsőit vastagon borító 20–110 cm, a hajó Ny-i falától a szentély irányába egyenletesen emelkedő köves, habarccsal kevert omlásréteget legfelül – esetenként kővel kevert – fekete humusz zárta le. A szentélynek jelentős mértékben leomlott K-i falát is elfedő – számos újkori beásással szabdalts – omlás egységes képet mutatott, csupán a hajó terében bővült ki (vörösre és feketére) égett sávokkal, amelyek talán a hajó fedélszékének leégésére is utalhatnak. A rétegekből jelentéktelen számú leletanyag került elő. Inkább csak a 17–18., illetve a 19. századra keltezhető tál- és korsótöredék. Az omlásrétegek alatt a hajóban egy sárga agyaggal kevert apróköves, míg a szentélyben három, a fent említettel hasonlóságot mutató, egymástól azonban mégiscsak elkülöníthető réteget tártunk fel. E három réteg csupán eltérő összetételük (több vagy kevesebb kő) tekintetében, jellegükben azonban nem különböztek egymástól. Annyi bizonyos, hogy a legalsó, egységes réteg már bolygatatlannak volt tekinthető. Számos helyen ennek az egységes rétegnek felső, nagyjából 20–30 cm-es sávját a lezuhant boltozat és kőbordái szakították meg. A hajó területén összefüggő padlóra utaló nyomokat nem találtunk. Azonban az omlásrétegek alsó sávjából előkerült, felületében vörösre színezett, kisebb-nagyobb öntött terrazzo-töredékek egyértelműen utaltak az egykori padlóra. Mindezekből arra következtethettünk, hogy a leszakadt boltozat nemcsak egyszerűen megsemmisítette az öntött terrazzo padlót, hanem súlya alatt az aprókővel kevert sárga agyagos felső réteg is jelentős mértékben megsüllyedt.

A hajó D-i falán lévő – az egykori padlóhoz igazodó (azaz kiforduló) – vakolat alapján mégis meghatározható volt a padló szintje, amely a Ny-i bejárat küszöbkövének aljától 30–35 cm-rel mélyebben húzódott. A diadalív alatti sávalapozás szélességében összefüggően maradt ránk az öntött, 15–20 cm vastag, közvetlenül a törtköves alapozásra fektetett padló. Megállapítottuk, hogy a hajó és a szentély csatlakozásánál lépcső nem épült. Ugyancsak nagyobb területen maradt meg a szentély közepe táján – a hajó járófelületének szintjével megegyező – öntött padló, melynek kiterjedését még nem ismerjük. A fentiek alapján persze az is következik, hogy a hajót és a szentélyt összefüggő, egyazon magasságban kialakított, felületén vörösre színezett öntött padló borította. A szentély D-i falán húzódó két vakolatréteg öntött padlóhoz illeszkedik, ami alapján a szentély padlójának megemelését valóban csak az ideiglenesség, s még inkább a pénztelenség jellemzi, hiszen vakolat vagy meszelés nem tartozik hozzá.

Az ajtónyílások környékén előkerült, aránylag nagyszámú padlótégla arra utal, hogy a küszöbkövek

előtt – a templom padlójához kapcsolódó – egy vagy két, a templomfal törtköves alapozásának szélességében kialakított lépcsőfok borítására vörös anyagú padlótéglat használtak (20×20×4,6 cm, alsó lapján 2,6 cm magas élszedéssel). A falakon két vakolatréteget sikerült megfigyelnünk. Közvetlenül a falazaton egy vékony (0,4–5 cm) vakolat húzódik. Anyaga szürkésfehér színű, közepesen szitált homokkal kevert, mészrögökkel telített, melynek felületét több alkalommal is sárgásfehérre meszelték. A felette lévő vakolat ennél vékonyabb, anyagát mészrögökkel kevert sárgásfehér színű homokból keverték ki, rajta fehér meszelésrétegekkel.

A hajó és a szentély területéről 265 kőfaragvány került elő, melyek döntő többségét boltozati kőbordák tették ki. Amíg a poligonális szentély boltozataihoz körte-tagozatos kőbordákat, addig az egykoron kétszakaszos keresztboltozattal fedett hajó boltozásakor trapéz alakú orrban végződő elemeket használtak fel. Kiemelkedő jelentőségűnek tartjuk a szentély Ny-i részében előkerült tárcsás zárókövet, amely a szentély téglalap alakú terét lefedő kőbordás keresztboltozatához tartozott, míg a szentély K-i felében a poligonális záródás boltozatának erősen hiányos záróköve is felszínre bukkant. Sajnálatos módon, a hajó boltozatának záróköveiből egyet sem ismerünk, ám formai kiképzésük feltehetően nem sokban térhetett el a szentély boltozatait záró elemekétől. Összehasonlíthatatlanul kevesebb számban képviseltetik magukat azok a faragványok, melyeket a hajó és az ablak, valamint az övpárkány, a kőkeretes ülőfülke vagy a sekrestyeajtó elemeiként határoztunk meg. Végezetül pedig említést érdemelnek a diadalív élszedett, nagyalakú kváderei, amelyek a IV-V. számú szelvények területén hevertek.

A szentély D-i falában kialakított 270 cm széles és 40 cm mély ülőfülke padkája 60–65 cm-el az öntött padló felett húzódik. Az eredetileg valószínűleg övpárkány magasságában záródó hátfalából (a szentély D-i fala) 70 cm maradt ránk. Mindkét szélén kőkeret fészkeire utaló nyomokat is megfigyeltünk. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy az ülőfülke előtti törmelékből előkerült két faragvány akár a fülke kőkeretének darabjai is lehetnek. A hátfalon, valamint a merőleges kávékon fehér meszelésű vakolat maradványai húzódnak, ám a fülke Ny-i felső szélén fekete színű festésre utaló nyomokat is felfedeztünk.

Az ülőfülke előtt, szorosan annak falához (azaz a szentély É-i fala) építve egy törtkövekből falazott sírt tártunk fel. A falazat kötőanyaga sárgásbarna földdel kevert mészdús, jó megtartású habarcs. Alját habarcsmészbe rakott kövekből falazták ki. Felülete habarccsal simított. A kamra falának belső oldalát kivakolták. A vakolat homokkal kevert mészrögös összetételű, meszelve nem volt. A sír D-i falazata 40–45 cm-el emelkedik ki az öntött padló fölé, és az ülőfülke padkájától mintegy 10–15 cm-el alacsonyabban záródik. Többi falát a padló szintje alatti sárga agyaggal kevert köves

réteggig bontották el, feltehetően még a szentély boltozatának beomlása előtt. A teljesen kirabolt, eredetileg a padló fölé 45–50 cm-el kiemelkedő sírkamra betöltése agyaggal kevert föld, melyben számos öntött terrazzo töredéket is megfigyeltünk. Számos közülük a falazott sír alján került elő, amiből arra következtethetünk, hogy a vörösre színezett öntött terrazzo padló a sír kirablásának pillanatában még meglehetően a bolygatásban csupán néhány szórt csontot találtunk. A koporsó vasalásai a kamra egyik sarkában kerültek elő. A sírkamra mélysége az ülőfülke padkájától mért 163 cm, szélessége 95–104 cm, falának szélessége pedig 27–40 cm.

Feltárásunk nyomán előbukkantak a szentély poligonális záródását fedő boltozatának, felül élszedett lemezzel, alul pedig vízszintes síkkal záródó, henger alakú – a középkori padló felett 80–85 cm-re húzódó – konzoljai, valamint a boltozat hosszú vállindításai. Ebben az évben megkezdjük a sekrestyét kitöltő omlásréteg kiemelését, amelyet idő hiányában nem sikerült befejeznünk. A szelvény feltárását 2003-ban fogjuk befejezni. Ugyancsak a 2003. évi feltárás feladatai közé tartozik (a „helyreállítási” munkák befejezése után) a templomhajóban (az É-i és a D-i fal hosszában) meghagyott omlásrétegek kiemelése, a padló alatti rétegek, valamint a templom alapozási síkjának meghatározása.

SIMON ZOLTÁN – JUAN CABELLO

180. Medina, Sziget

(Tolna megye) Kö

A Medina-szedresi országúttól É-ra, a Sió és a Sárvíz között fekvő középkori templom helyéről Gaál Attilától szereztünk tudomást. Az 1970-es évek első felében egy középkori templom maradványait bolygatták meg, 5 csontvázat ásva ki a templom körüli temetőből. A Sió hídjától É-ra kb. 200 m-re, a gáttól K-re 15–20 m-re középkori cserepeket találtunk, a lelőhely Ny-i szélén tégl- és kőtöredékeket is megfigyeltünk.

ÓDOR JÁNOS GÁBOR – K. NÉMETH ANDRÁS

181. Megyaszó, Harangod-ér

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U

2002. szeptember 17-én helyszíni szemlét végeztünk Megyaszótól D-re, a Harangod-éri víztározó-beruházás területén, ellenőrizendő, hogy a beruházó betartja-e a beruházással kapcsolatos előírásokat.

A Fenyér-dűlőben (1. lelőhely) és a Szerelem-völgyben (2. lelőhely) nincs nyoma a beruházáshoz kapcsolódó földmunkák megkezdésének, így a régészeti lelőhelyek területe is érintetlen.

Az 1. lelőhelyen újabb leleteket – neolitikus házi kerámia töredékek, 2 vonaldíszes darab (Bükk?, Tiszadob?) – gyűjtöttünk.

CSENGERI PIROSKA

182. Mencshely határa

(Veszprém megye) Kö, I

A Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatóságának megbízásából 2002. július 31-én, augusztus 1-jén, augusztus 6–9-ig és 16-án (összesen 7 munkanapon) a Vöröstó és Mencshely között kiépítendő telefonkábel fektetésével kapcsolatos földmunkákat felügyeltem.

A régészeti munkák elvégzésére a Hungarokábel Rt-vel kötött szerződést a Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága. A felügyelet megkezdésekor kb. 1500 m-es szakasz már elkészült.

A felső 40–50 cm-es humuszréteget sárgásbarna, barna agyagos réteg követte (50–60 cm), alatta sárga színű agyagos homkréteg húzódott. A Nagyvázsöny–Vöröstó–Mencshely elágazástól kb. 300 m-re D felé sziklássá változott az altalaj, ez a szakasz mintegy 400 m-en folytatódott. Az árok mélysége 120 cm volt.

A földmunkák során két helyen került elő régészeti leletanyag illetve objektum. Augusztus 6-án a Cser-tetőhöz vezető bekötőúttól 80 m-re É-ra a gép kerámiatöredékeket fordított ki. Koruk valószínűleg középkor. A kérdéses helyen régészeti objektum sem a metszetalban, sem az árok alján nem mutatkozott. Augusztus 16-án Mencshelyen, a temető mellett (a temető D-i végét lezáró aszfaltúttól 29 m-re É-ra) az árok mindkét metszetalában illetve az árok alján jól kirajzolódott egy gödör foltja. A fekete színű betöltésben vörösre égett paticstörmelék került elő nagy mennyiségben, kerámia vagy egyéb leletanyag nem.

CSIRKE ORSOLYA

183. Mesteri, Intapuszta

(Vas megye) Rő, Á, Kk, Kú

A Berzsenyi Dániel Főiskola Történelem Tanszéke régésztechnikus képzésének tanásatása keretében folytattuk a római kori villaépület, az Árpád-, késő középkor- és újkori temető előző évben megkezdett feltárását.

A római kori villaépület újabb, most megkutatott részletének ismeretében már egy több helyiségből álló, erősen bolygatott épület-komplexum körvonalazható, meszes habarcsba rakott, masszív kőfalakkal, helyenként megmaradt tégl járósinttel. Pontos kora még nem dönthető el, mert csak egy-két sigillata töredék és néhány szórvány bronzérem és fibulatöredék került elő. Az épületen kívül, annak É-i oldalán egy korabeli, téglalából épített kemencét is feltártunk.

Az idei évben az 53–107. számú objektumokat tártuk fel, amelyek – egy-két kivételtől eltekintve – sírok. Ezek között vannak Árpád-kori (pld. S-végű karikás: 74., 82. sír és vasképes; 99. sír) és késő középkor-kora újkori bronz pitykegombos (85. sír) temetkezéseik is. A fiatalabb sírokban több esetben a koporsót is sikerült megfigyelni. Jó néhány kora – mellékletek hiányában – most még nem meghatározható. Megtaláltuk a temető kőalapozású templomának egy részletét (hajó?) is. Az azonban még nyitott kérdés – és a jövő évi